

A francia–német tandem és Európa jövője

The Franco–German Tandem and the Future of Europe

Zachar Péter Krisztián

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2021.4.3

Összefoglaló: A jelen tanulmányban a francia–német együttműködés aktuális fejlődésének néhány mozzanatát igyekszem megvilágítani, különös tekintettel a 2017 óta, azaz Macron elnök és Merkel kancellár időszakában meghirdetett új javaslatokra. A jelenleg formálódó új német kormány ugyanis számos tekintetben már uniós célként határozza meg az aacheni szerződésben foglalt törekvéseket. A két ország viszonyának fejlődését történelmi szempontok alapján többször és mélyrehatóan elemezték. A második világháború befejezése óta, de főleg az elmúlt évtizedekben, a kapcsolataikat mindig a jóakarattal, az együttműködéssel, a kölcsönös megértéssel és az Európa megújítását célzó kezdeményezéssel jellemezte. Ezért a viszonyrendszerük és annak az európai politikára gyakorolt hatása a nemzetközi kapcsolatok elméletében is visszhangra talált. A tanulmány igyekszik felvázolni, milyen javaslatokat és milyen motívációk mentén igyekeznek a felek az európai egység érdekében megfogalmazni. Továbbá, hogy mi vezet a föderációs elképzelések erősödése irányába, és miért kerülhet sor a különösen látványos változásra a német gazdaságpolitikai felfogásban, amely a helyreállítási alap létrehozása kapcsán volt tetten érhető. A munka során kiemelten igyekszem bemutatni: a közös fellépés célja mindkét partner pozícióinak a megerősítése, ugyanakkor a közösségen belüli domináns vezető szerep fenntartása.

Kulcsszavak: Emmanuel Macron, Angela Merkel, francia–német együttműködés, európai integráció

Abstract: *In this paper, I will try to shed some light on the current development of Franco–German cooperation, with a particular focus on the new proposals announced under President Macron and Chancellor Merkel since 2017. In many respects, the new German government currently taking shape already defines the ambitions of the Treaty of Aachen as an EU objective. The development of Franco–German relations has been the subject of several in-depth historical analyses. In recent decades, since the end of the Second World War, these relations*

have always been characterized by goodwill, cooperation, mutual understanding and initiative for Europe. Therefore, the relationship between the two countries and its impact on European politics has also found an echo in the field of international relations theory. It is therefore extremely important to understand the proposals and motivations that the parties are trying to put forward in the interests of European unity. A particularly striking change in German economic policy can be observed in the conception of the new recovery fund. In the course of this work, particular attention will be paid to the fact that the aim of joint action is to strengthen the positions of both partners while maintaining a dominant leadership role within the Community.

Keywords: *Franco-German cooperation, Emmanuel Macron, Angela Merkel, European integration*

Bevezetés

Franciaországnak és Németországnak az európai integráció keretei között folytatott több évtizedes együttműködése a diplomáciatörténet, a nemzetközi kapcsolatok és a (poszt)bipoláris világtrend tanulmányozása szempontjából is jól kutatott és különösen fontos téma. Történeti távlatokban az egymáshoz való viszony koordinátáit a francia külpolitikában mindvégig két egymással versengő irányzat jellemezte, amelyek eltérő hangsúlyokat igyekeztek behozni az európai politikába: egyfelől a nagyhatalmi pozíció, másfelől az egyes területeken elmélyített kooperáció révén kialakítandó francia biztonság politikája, amelyek egymást váltó korszakokat rajzoltak ki a külügyi kormányzás tekintetében. Mindkettőt alkalmazták már a két világháború közötti időszakban is (Diószegi, 1994, 268–296. o.), és a második világháború nyomán a velük kapcsolatos vita ismét kiélesedett.

A hidegháború megjelenésével, a gyarmatokon mutatkozó tévesztéssel és súlyos problémákkal, valamint a francia globális politika visszaszorulásával kéz a kézben járt egy egyértelmű fordulat: az 1950-es évek elejétől Párizs az európai integráció keretében a nagyhatalmi *gloire*-ről az együttműködés *securité* politikájára váltott (Rieker, 2017). Ennek eredményeként az újonnan megalakult (nyugat)német állammal

közösen – több egymást követő hullámban – megteremtették az európai integráció alapelemeit és mélyebb kapcsolódási pontjait. Ebben nemcsak a politika és a gazdaság, illetve – újabban – a védelmi politika és a fejlesztési segélyek szintje játszott fontos szerepet. A francia–német partnerség sajátossága az elmúlt évtizedekben a civil társadalom szintjén megvalósuló mélyreható együttműködés volt, ami hozzájárult a lakosság szemléletváltásához, az örökös szembenállásról a szomszédos országgal való valódi barátságra történő áttéréshez (Lay és Nix, 2007; Zachar, 2018). A francia kormányzatok számára ettől kezdve az esetleges európai vezető szerep csak a német politikával való együttműködésben volt elképzelhető, és a nagyhatalmi pozíció elválaszthatatlanná vált a Rajna menti biztonságtól.

A francia világpolitikai törekvésekhez való időnkénti visszatérés – különösen Charles de Gaulle időszakában – sem lehetett más, mint az Európában elért biztonság és prosperitás francia vezetéssel történő kiterjesztése a globális politikára. Az univerzalista nemzeti nagyság (*affirmation nationale, grandeur*) elérése csak Európa egységén keresztül sikerülhetett. („Európa erős francia kontúrokkal.” Balázs, 2009.) Így az elmúlt évtizedekben – a politikai feszültségek és a néha eltérő megközelítések ellenére – mindig is a jó szándék, az együttműködés, a kölcsönös megértés és az Európáért való kezdeményezés jellemezte a német–francia kapcsolatokat. Ennek eredményeként a két ország történelmi megbékélése, mindenkori bilaterális viszonya és annak az európai politikára gyakorolt hatása a nemzetközi kapcsolatok elméletében is komoly visszhangra talált (Nourry, 2012).

A francia–német együttműködés közelmúltbeli fejlődésének jobb megértése érdekében érdemes az IR-elmélet egyes nagy iskoláit áttekinteni, hogy kiderüljön, azok hogyan látják e duó fejlődését. Történelmileg a nemzetközi kapcsolatok első nagy iskolája az idealista felfogás volt, amely az első világháború után vált elméletként is világszerte ismertté. E liberális-ideális elmélet szerint az államok együttműködése mindig sikeresebb, és stabilabb békefeltételekhez vezet, mint az ellentét vagy az ellenségeskedés. A liberális integrációs elmélet és az abból következő *spill-over* koncepció (Rosamond, 2000) segít megérteni,

hogy az 1950-es évek óta miért működik együtt ez a két állam egyre aktívabban és egyre több politikai területen. A neoinstitutionalisták számára ez egy koordinációs mechanizmusokkal és strukturált megállapodásokkal rendelkező kétoldalú rendszert jelent (Webber, 1999), míg ezt a rezsimelmélet a két kormány aktív lépéseit és elvárásait egyaránt befolyásoló formális és informális szabályok összességéként ismeri el (Cole, 2001).

A demokratikus békezőnák modern elmélete a francia–német megbékélést a hosszú távú béke építésének folyamataként értelmezi. Ez az elmélet azt is megmagyarázza, hogy a két állam integrációja hogyan lett egyre összehangoltabb, amikor egy-egy kancellár és elnök mélyebben elkötelezte magát a demokratikus értékek, a nyitott társadalom és az erősen integrált gazdasági kapcsolatok mellett. Ez utóbbiak, a gazdasági összefonódások alapvető magyarázatul szolgálhatnak a neofunkcionalisták elméletében is, mert a két ország közötti gazdasági együttműködésnek, majd más szakterületeknek is a különösen mély integráltságára mutatnak példát (Haas, 1964). Sőt, a gazdasági kérdések a klasszikus marxista elmélet és Immanuel Wallersteinnek a gazdasági világréndről alkotott felfogása tekintetében is a segítségünkre vannak (Robinson, 2011). Ezen elméletek értelmében Németország és Franciaország modern kapitalista fejlődése természetesen új értékesítési piacokat és olcsó beszállítókat is keres, így érthető a két országnak a külkereskedelmi területeken folyó együttműködése és a szabad piacgazdaság értékeinek a világméretű képviselője.

A manapság elterjedt konstruktivizmus elmélete segít megérteni az elit eszmei változását, illetve azt, hogy a második világháború után hogyan alakult ki Németországban egy teljesen új nemzeti konstrukció. A korábbi évtizedek legfontosabb témái – köztük a „Mi a német?” és „Ki a német?” kérdései – helyett egy európai identitás és egy kozmopolita szemlélet került előtérbe, s ma már egyik sem választható el a németek (ön)képétől (Banchoff, 1998). A világban így Németországgal szemben az az elvárás, hogy az mindig kiálljon az európai értékek, a nyitott társadalom, a befogadás és az integráció mellett. A francia–német együttműködés tehát kollektív értékeket nyújt,

és segít megérteni az egymáshoz kapcsolódó identitásszerepeket. Az elmélet alapján így kijelenthető, hogy a két ország immár nem önálló nemzeti történelmet ír, hanem közös, együttes jövőt épít.

E gondolatok után kérdés, hogy a realista elmélet részéről hogyan értékelhető ez a kapcsolat. A hagyományos realista felfogás szerint a francia–német közeledés nem más, mint a nemzeti érdekek maximalizálásának az eredménye (McCarthy, 1993). Így a kétoldalú tárgyalások során csak azok a területek kerülnek szóba, amelyek az önérdék szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bírnak, és a továbbfejlesztésük az adott nemzetállam számára egyértelmű nyerő helyzetet eredményezne (Pedersen, 1998). Itt állapítandó meg, hogy a neorealista iskola gondolkodásának a középpontjában – ahogy John Mearsheimer (2014) pontosan megfogalmazta – nem más áll, mint a hatalom és az erő. Németország számára a második világháború után egyértelműen elzáródott az út a védelem, a katonai hatalom és a befolyásnak a klaszikus értelmezés szerinti megvalósításához. Új utakat kellett találnia az erőteljes önvédelem és érdekartikuláció számára (Gordon, 1995). Ezért – a realisták szerint – az együttműködés és az abból fakadó közös tevékenységi területek és akciók nem mások, mint a német és a francia vezetés kölcsönös stratégiai számításainak a megvalósulása.

Függetlenül attól, hogy melyik elméleti iskolának akarunk elsőbbséget adni, a tények alapján egyértelmű: a francia–német tandem volt az elmúlt 70 évben az integráció megkérdőjelezhetetlen mozgatórugója. A két ország történelmi megbékélése, a Konrad Adenauer és Charles de Gaulle által elindított szorosabb együttműködés, az Elysée-szerződésnek megfelelően tett egyre több közös lépés, Helmut Schmidt és Giscard d'Estaing kulcsfontosságú új kezdeményezései, a közös kül- és biztonságpolitika, majd a közigazgatás egyes intézményei közötti mind mélyebb együttműködés, a Helmut Kohl és François Mitterrand által fémjelzett elmélyült kapcsolatok egyértelműen egy évtizedeken át tartó európai vezető szerepet bizonyítanak (Ziebura, 1997; Defrance és Pfeil, 2016; Petter, 2014; Zachar, 2018).

Ez az együttműködés alapozta meg a mai európai rendet, és nyilvánvaló, hogy Németország és Franciaország egyértelmű nyertese

volt a változás valamennyi lépcsőfokának: a hatalom és a hegemonia minden vonatkozásában a két állam alakította és irányította az európai integrációt. Az együttműködés révén az egyes célok – mint a gazdagság, a katonai hatalom, a kulturális vezető szerep – megerősödhetnek. A mondás úgy tartja: amit Németország és Franciaország Európában eldönt, azt az EU legtöbb tagállama követi és megvalósítja. (Lásd ezzel kapcsolatban az Európai Unió Tanácsának német elnöksége által javasolt és a francia politika által támogatott, Európa jövőjéről szóló konferencia népszerűsítését [EU2020.de, 2020].) A kérdés persze, hogy ez meddig lesz érvényes. Jelenleg annyi jelenthető ki, hogy ez a tézis mindaddig biztosra vehető, amíg a nemzeti érdekek összhangban állnak az európaiakkal, és az adott szereplők számára hatalomgyarapodást jelentenek.

Különösen a jelenleg zajló európai diskurzusok fényében érdemes erre figyelniük a nemzetközi elemzőknek, hiszen már a pandémiát megelőzően egyre több jele volt a nyugat-európai államokban is a liberális világrend kritikájának. Az együttműködés és a tolerancia helyett ismét az önkezdeményezés, az önvédelem, az egyéni problémamegoldási módok kerültek a nemzetközi napirend előterébe (Cianetti, Dawson és Hanley, 2018; Albertazzi és Vampa, 2021). Franciaország és Németország sem kivétel. A belpolitikai diskurzust mindkét államban ismét beárnyékolják ezek a kérdések (Havertz, 2021). Főleg amiatt, hogy az elmúlt évtizedben a Franciaországhoz fűződő viszony egy kényelmes kártyává vált a német politikában, amely mindig jelen van, újra és újra kijátszható, de nem tartalmaz új, váratlan koncepciókat. A másik oldalon pedig a francia elnökök elsősorban az emlékezés kultúrájának megfelelően ápták a Németországgal való kapcsolatokat, ami „örökös ünnepélyességnek” volt tekinthető, de nem léptek ki ők sem a komfortzónából (Beaune, 2020).

Elemzésem szempontjából ez azért fontos, mert arra világít rá, hogy a Németországgal fenntartott kapcsolat időnként fontosabb volt Franciaország számára, mint maga az európai projekt. Az uniós integráció nem volt más, mint a francia–német megbékélés egyfajta továbbfejlesztése egy magasabb szinten, és egy lehetőség annak

leplezésére, hogy Párizs nem táplált különösebben ambiciózus európai politikai célokat (Simon, 2020). Ez a helyzet az elmúlt években, Emmanuel Macron színre lépése óta egyértelműen megváltozott. A mostanság elhangzó beszédekből és megjelenő publikációkból az látható, hogy Európa az új francia többség politikai identitásának a fontos részévé vált, ráadásul úgy tűnik, az integráció elmélyítésének és a francia–német kapcsolatoknak a kezdeményezése is francia kézbe került. E mögött egy újonnan kialakuló *exception française* tézise és a De Gaulle-i *grandeur* koncepció újjáélesztése is valószínűsíthető (Flandrin, 2021). Macron felismerte, hogy a brexit, valamint a német belpolitikai válság miatt Franciaország – a stabilitás és a biztonság fenntartása mellett – átveheti Európa vezetését, és a francia irányítású EU ismét globális politikai játékosá válhat.

Francia tervek Európa megújítására

Emmanuel Macron, aki korábban François Hollande elnök (2012–2017) gazdasági és pénzügyi tanácsadója volt, később, 2014 és 2016 között pedig gazdasági, ipari és digitálisügyi miniszteri tisztséget viselt Manuel Valls szocialista kormányában, 2016-ban megalapította a hagyományos francia pártrendszer megújítani igyekvő *La République En Marche!* [Köztársaság Előre!] nevű centrista, szociálliberális politikai alakulatot (Kempin – Tokarski, 2017). A már miniszterként is újításokat, a klasszikus szocialista politikai iránnyal gyakran szembeálló döntéseket felvállaló fiatal politikus az elnökválasztás két fordulójában egyértelműen maga mögé utasította a különböző botrányokba süllyedt hagyományos pártok és a radikális jobboldal jelöltjeit is (Duhamel, 2018). A frissen megválasztott elnök azonnal a francia állam addig elfoglalt helyzetének az újragondolását, a gazdasági és társadalmi reformot, a klímakérdést és a társadalmi integrációt helyezte előtérbe annak érdekében, hogy az európai politikában betöltött francia pozíciók ismét erőssé válhassanak (Gazdag, 2019, 9–10. o.). Emiatt az új államfőt sokan hazája két legkiemelkedőbb személyiségéhez, De Gaulle és Mitterand elnökhöz hasonlítják. Eddig csak ők

voltak képesek az elnöki hivatalban rejlő lehetőségeket minden tekintetben kihasználni a francia hatalmi szerep növelésére.

Miközben világszerte megerősödött a populizmus, és a hagyományos politikai értékek megkérdőjeleződtek, Macron hirtelen a liberális demokrácia, az internacionalizmus és az institucionalizmus egyik meghatározó szószóelőjává, védelmezőjévé avanszált (Tiersky, 2017), s immár évről évre ezeket az elveket hirdeti a Párizsi Békeforumon is.

Minderre többek között azért volt szüksége, mert időközben az európai vezető hatalmat – akarva-akaratlanul is – megszerző német politikai elit súlyos válságba sodródott. A berlini integrációs politika és az európai vezető szerep mögött álló politikai erők, a nagy néppártok súlyos krízist éltek át. A 2021-es választási eredményeket megelőzően Németország Szociáldemokrata Pártja (*Sozialdemokratische Partei Deutschlands*, SPD) egyik választási kudarcból a másikba bukásolt, alig mutatkozott jele a belső megújulásnak, és a meghatározó társadalmi vitakérdéseket sem tudta befolyásolni (*Die Zeit*, 2019). A Kereszténydemokrata Unió (*Christlich Demokratische Union*, CDU) új vezetése pedig sorra kritikát váltott ki a párt belső köreiből, és látványosan elveszítette a választók bizalmát, elsősorban a keletnémet tartományokban (Kappel, 2014, 341–352. o.).

Angela Merkel pragmatizmusa éppen arra épült, hogy mindig megfelelő belső támogatást tudjon a kormányzat mögött (Hettyey, 2018), ezért a nagy identitáskérdésekben kerülte az összecsapásokat, ám a megváltozott, átmediatizált, egyre inkább új eszmékre hangolt német közvélemény szemében eltávolodott a hagyományos pártértékektől és a klasszikus kereszténydemokrata hagyományoktól. Merkel felismerte, hogy egyre kevesebb kérdésben van meg az egész társadalmat átható konszenzus, és egyre több az eddigi utat megkérdőjelező, a bevett megoldásokat kritizáló hang. Különösen a fiatalok között, akiknek körében a nagy néppártok támogatottsága történelmi mélypontra zuhant. A közös politikai cselekvés mögül lassan elfogyott a levegő, a német nagykoalíció hajója megfeneklett (Marschall, 2019), és csak az új eszmékre való nyitottságukat mindvégig hangoztató szociáldemokratákat viszik tovább az új kormányzati hullámok.

Ilyen körülmények között nem volt meglepő, hogy a francia elnök igyekezett átvenni a kezdeményezőkézséget, és többször is az integráció megújítására tett javaslatot; az Európa-projekt újragondolásához szükséges új dinamizmust – német indítványok hiányában – a francia változásokkal kívánta elérni. Macron számára hazája szuverenitása immár elválaszthatatlan az európaiától, és azon belül a német kapcsolattól. Az olyan kihívásokat, mint a migráció, az energetika, a technikai innováció vagy a védelempolitika megújítása, Franciaország önmagában nem képes kezelni. Emellett, ahogy azt Macron jelezte, a globális versenyben az olyan óriások ellen, mint a Google vagy a Facebook, egyetlen ország sem képes a győzelemre, de európai szinten – Németországgal egyetértésben – legalább az egységes szabályozásuk lehetővé válhat (Tiersky, 2017, 92–94. o.).

Az integráció jövője kapcsán Macron elnöknek a legjelentősebb megnyilatkozása minden bizonnyal a 2017. szeptember 26-án, a Sorbonne Egyetemen tartott hosszú beszéde volt. Abban, ahogy a címe is nyilvánvalóvá tette, a „szuverén”, „egységes” és „demokratikus” Európa újraalapítását követelte. Az általa kifejtett javaslat azon a feltételezésen alapul, hogy az Európai Unió a jelenlegi formájában túlgyenge, túlságosan lassú és meglehetősen hatástalan. Ez nemcsak a közösség egésze, de a tagállamok számára is komoly gondot jelent, hiszen így nem lehet megoldani korunk nagy kihívásait, és hiányoznak az új problémák felszámolásához a közös keretek. Épp ezért együttesen és konkrét intézkedésekkel kell két irányba is reagálni: egyrészt a globalizáció új viharaira kell válaszokat megfogalmazni, másrészt a globalizmus nyomán felerősödő nacionalizmusra, protekcionizmusra és az elszigeteltségbe forduló szuverenitáskövetelésekre is reagálnia kell az EU-nak. Ez pedig nem lehet más, mint az integráció tartalmi megújítása, további elmélyítése és újra a gyors előrehaladás irányába állítása.

Merkel – minden vita és eltérő álláspont ellenére – a kormányzásával szembeni kritikák alapján arra a felismerésre jutott, hogy a populizmus és a nemzetállamok Európájának a gondolata komoly kihívást jelent, és így veszélybe kerülhet az elért uniós eredmények

megőrzése (Gaskarth és Oppermann, 2019). Épp ezért értékelhetjük az utolsó lépéseit egy politikai hagyaték előkészítéseként: a német–francia kapcsolatok kétoldalú megerősítése, a közös európai ügyek szerződésbe foglalása révén megkérdőjelezhetetlen örökséget kívánt hagyni az utódaira, és ezzel – immár a hivatalosan is bejelentett utolsó kormányzati ciklusa utáni időre vonatkozóan – kijelölhette a leendő német kormányok és az európai vezetők számára az irányt. A „merkeli örökség” a bilaterális aacheni szerződés megkötésében öltött testet 2019. január 22-én. A paktum egyértelmű állásfoglalás volt a német–francia tengely minél szorosabbra fűzése, az európai egység védelme és egyben az európai folyamatok közös német–francia irányítása mellett (Krotz – Schild, 2018; Zachar, 2019).

A német politika számára Európa Adenauer kancellársága óta szimbolikus jelentőséggel bír. Az egyszerű anyagi érdekek mellett kialakult egy olyan értékközösség (*Wertegemeinschaft*) képe, amely szinte sehol máshol nem jelenik meg a tagállamok körében (Calliess, 2004; Mandry, 2009). Épp ezért a berlini politikai centrum számára a német érdekek szigorúan az európai keretrendszerben értelmezhetők. Ez áll annak a háttérében is, hogy a német politika nem tudja kezelni a nemzetállamok Európájával kapcsolatos újabb vitákat, a nemzeti érdekek előtérbe állítását és folyamatos hangsúlyozását, s azokat egyes országok múltba révedéseként és egy rég elhagyott zsákutcába vezető útként értelmezi. A 2008-as gazdasági válság óta azonban érzékelhető, hogy az unió jövőjével összefüggő nagy kérdésekben Merkel kancellár asszony nem tett komoly lépéseket, sokkal inkább az adott aktuális kihívások rövid távú megoldását szorgalmazta, és a problémák tüneti kezelésére szorítkozott (Streeck, 2018; Hettyey, 2018). (Az ettől eltérő hangokat megütő szociáldemokraták – így akár Sigmar Gabriel, akár Martin Schulz, akik egyaránt kihívóként jelentkeztek Merckellel szemben – eleddig rendre elvéreztek és elbuktak a választásokon.)

Ez a folyamat érzékelhető az aacheni szerződésben is, és ezért látja Macron elnök saját magát feljogosítva arra, hogy nagy ívű víziók felvázolásával tartsa napirenden az unió jövőjéről folytatott vitákat, és ezzel pozicionálja magát a nagyhatalmi politikában. Mindemellett a

felelősödő populista és nemzetállami retorika idejét Macron egyértelműen német- és Európa-barát partnernek látszik Németországból. A német EU-konceptiók nem nyernének támogatást sem Jean-Luc Mélenchon radikális baloldali, sem Marine Le Pen szélsőségesen nacionalista vagy Eric Zemmour új jobboldali politikájának a hatalomra kerülése esetén, így szinte a macroni új politika az együttműködés jövőjének az utolsó mentsvára. (A képet egyedül Valérie Pécresse előretörése árnyalhatja, amennyiben a most *Les Républicains* névre keresztelt konzervatív, jobboldali, gaulle-ista politikai mozgalom jelöltje bekerül a választás második fordulójába.)

Noha az egymásrautaltság ilyen erős, a közös nagy ívű lépések mégis kétségesek. Nem látszik, hogy a francia belpolitikát megnyugtatón és stabilizálná az új francia nagyhatalomról szóló narratíva, és úgy tűnik, a német belpolitikai stabilitás helyreállítása után az új berlini kormány visszakövetelheti a kezdeményezés előnyét a maga számára, és újragondolhatja az évtizedes kényelmi politizálást. Macron határozottan menne előre az integrációt erősítő, általa kijelölt úton, és mindeközben olyan széles területeken kíván reformokat – a digitális gazdaságtól az intézményi megújulásig, a határvédelemtől és a közös haderőtől a pénzpolitikai rendezésig –, hogy szinte minden egyes javaslatához tud *ad hoc* partnereket és lehetséges szövetségeket felvonultatni. Ezzel is képes nyomás alá helyezni Berlint, s a meghatározó kérdésekben egyre gyorsabb reakcióra, mind határozottabb fellépésre akarja sarkallni annak politikáját, ami az új német kormánykoalíció alapját jelentő programdokumentumból is kiderül (*Mehr Fortschritt wagen*, 2021).

Várható német irányok

Az új német kabinet – az SPD, a Zöldek (*Die Grünen*) és a Német Szabaddemokrata Párt (*Freie Demokratische Partei*, FDP) – által kidolgozott koalíciós szerződés jelentős teret biztosít az Európa-politika kérdéseinek, ugyanis a francia félhez hasonlóan arra a következtetésre jutott, hogy Németország egyedül nem, csak az „európai projekten

keresztül” tud hatékonyan fellépni az új kihívásokkal szemben. Ezt megerősíti az a feljebb már említett hagyományos megközelítés, hogy a németek számára az uniós kérdések nem a kül-, hanem a belpolitikához tartoznak. Mint a közösség legerősebb és legnagyobb tagállamának a vezetője, az új német kormányzat – talán reflektálva Macron elnök kulcsszavaira – a globális felelősségvállalás jegyében „egy demokratikusan szilárd, tárgyalóképes és stratégiaileg szuverén unió” megvalósításáért kíván dolgozni. A dokumentum szerint Németország érdekeit Európáéi fényében kell meghatározni (*Mehr Fortschritt wagen*, 4383–4390. sor), azonban ha e kijelentés mögé nézünk, akkor azt láthatjuk, hogy számos, a német–francia együttműködés keretei között 2017 óta tárgyalt kérdéskört emeltek be a célok közé.

Ezek közé tartozik a Macron elnök által is rendszeresen hangoztatott „stratégiai szuverenitás” kérdése, amely nemcsak az Európával közvetlenül határos válságócok tekintetében, hanem globális kontextusban is jelentkezik: érinti az olyan, alapvetően tűzvonalba került területeket, mint az energiaellátás, a nyersanyagimport és a digitális technológia, továbbá az egységes egészségügyi koncepció. Ehhez kapcsolódik, hogy a beruházások terén elsőbbséget kívánnak adni a digitális infrastruktúra, a közös vasúthálózat vagy éppen a megújulóáram- és hidrogén-infrastruktúrák fejlesztésének. De ide sorolható az a törekvés is, hogy – többek között a pandémia leküzdésére – az EU egészségügyi hatósága számára megfelelő hatásköröket és forrásokat tudjanak biztosítani, s kiépüljön egy jól működő, egységes európai egészségügyi adattér. Az aacheni szerződés szellemében erősíteni kívánják az európai katasztrófavédelmet, valamint a kritikus áruk közös beszerzését és gyártásának koordinálását. Ugyanakkor e törekvések közé tartoznak olyan, a közvélemény előtt kevésbé ismert fontos területek is, mint a szabványosítás vagy az európai *Open Source 5/6G* kérdésköre, és azokkal a kritikus technológiák és infrastruktúrák jobb védelme is. Vagyis az innováció hullámain egy olyan irányba fejlődhet a német–francia ipar, amely segítségével az európai célok szerint alakítható a globális menetrend. Ezek a folyamatok biztosíthatják Európa jövőbeni verseny- és tárgyalóképességének az alapjait.

Szintén a 2019-es bilaterális megállapodás jelölte ki az utat a stratégiai szuverenitástól elválaszthatatlan terület, a közös védelem és biztonság terén. E tekintetben az új német kabinet tervei egybeesengenek a Macron elnök által az európai képességek növeléséről felvázoltakkal: a közös kül- és biztonságpolitikában be kívánják vezetni a minősített többségi döntéshozatali eljárást, politikai célként fogalmazták meg egy olyan átfogó biztonságfogalom meghatározását, amely erősítheti a német–francia bilaterális dokumentumban is kiemelt civil krízisprevenció és krízismenedzsment eszköztárát. Szintén a megerősített együttműködés irányába kívánnak elmozdulni a fegyvergyártás, a fegyverkezés, a kiképzés és a missziók terén.

A migrációs kihívások tekintetében Macron már 2017-ben világosan fogalmazott: „Vagy bezárjuk magunkat a határaink mögé, ami nemesak illuzórikus, de egyben hatástalan is lenne, vagy közös fellépést teremtünk a határkérdések, a menedéjog és a bevándorlás terén.” Ennek elősegítése a francia tervek szerint egy európai menekültügyi hatóság felállításával történhetne, amely az eljárások felgyorsítása és szabványosítása terén lenne aktív. Közös európai határvédelmi kapacitásokra van szükség, továbbá az egyes államoknak a menekültek jobb befogadását és elosztását kellene biztosítaniuk, és az itt maradó menekültek számára megfelelő oktatási és integrációs programokat létrehozniuk (Zachar, 2019, 93–99. o.). E kérdések az új német kormány programjában is előkerülnek, és ugyanebbe az egyértelmű irányba mutatnak: a Frontex valódi határvédelmi szervé történő megerősítése, a központi elosztással megvalósuló közös uniós menekültrendszer és az integráció jelenti a fő pilléreket (*Mehr Fortschritt wagen*, 2021, 4744–4809. sor).

Noha az aacheni szerződésben nem szerepelt, az új német kabinet az Európa jövőjéről megkezdett konferenciát az EU megreformálására kívánja felhasználni, ami akár az alapszerződések módosításához is elvezethet. Immár a német politikai elit is egyértelműen állást foglal a Macron elnök által felvetett javaslatok közül az Európai Parlament tagjai megválasztása során alkalmazandó közös európai választójog bevezetése és a transznacionális választási listák mellett,

és ki szeretnék terjeszteni a jogszabály-kezdeményezés jogát az EP-re is. Ezekhez csatlakozhat még a jogállamisági kérdések határozott újragondolása, ami egyben az Európai Unió Bíróságának az erősítését is magával vonhatja.

Érdemes még egy kérdéskört kiemelni, ez pedig a gazdasági és monetáris unió, valamint a költségvetési politika keretrendszere és jövője. Itt a német–francia javaslatok rendkívül komoly újítást eredményeztek az elmúlt másfél évben. Az együttműködés legfontosabb és legújabb pontja egyértelműen a járvány utáni újjáépítési csomag lett. Ezt tekinthetjük az új európai vezetés első jelének is. Macron elnök kezdeményezésére ugyanis három hónappal az európai járvány kitörése után a két ország vezetése egy meglepő újjáépítési tervet javasolt (*Ministère de l'Europe et des affaires étrangères*, 2020). A sokak által csak „Merkon-tervként” emlegetett megoldással a közösség immár hitelt vehet fel a pénzpiacokon az újjáépítési alap feltöltésére (*European Commission*, 2020), amelyet ideiglenes helyreállítási eszköznek tekintenek ugyan, de a hatása állandóvá válhat. Ez azért is figyelemre méltó, mert Németország és Franciaország a 2008-as válság idején eltérő nézeteket vallott a gazdaságról. Berlin nemcsak az európai szerződések, hanem – a német gazdasági szabályozás európai szintre való áthelyezésével – az erős euró őrzője is volt. Párizs ezzel szemben a beavatkozó állam modelljét akarta megvalósítani, amely a válságok idején többször is támogatást és finanszírozást ajánlhat fel.

Az új gazdasági együttműködésről szóló vitákban újra és újra felbukkantak az annak támogatói és ellenzői közötti törésvonalak. Az ellenzőkre (Ausztriára, Finnországra, Hollandiára és Dániára) a sajtóban többször is „fukar négyekként” hivatkoztak. Franciaország és Németország kompromisszumokra törekedett a szükséges pénzügyi nagyságát, annak előteremtési módját (a pénzügyi piacokon vagy adókon keresztül szerezzék-e meg), valamint a felhasználás mikéntjét illetően (támogatások vagy kölcsönök formájában történjen-e). Éppen a „gazdag” és „szegény”, az „északi” és „déli” tagállamok közötti, évtizedekre visszanyúló, régóta húzódó vita, illetve az euró „felpuhulásával” kapcsolatos, eddig a németek által is osztott félelmek miatt volt különösen forradalmi a két ország közös fellépése (Maurice, 2020).

Valószínűleg szándékos politikai lépés volt Macron részéről is, amikor Ursula von der Leyen megválasztását szorgalmazta az Európai Bizottság (EB) elnöki posztjára. Ezzel a francia elnök bizonyára új támogatót akart nyerni az európai céljai és a francia–német megállapodások számára. Hogy ez sikerült is, az mutatja, hogy a gazdaságélénkítő csomag előterjesztésekor az EB szóról szóra átvette a francia–német javaslatot, és csak néhány kiegészítést tett hozzá (Simon, 2020). Az elhangzott tervek alapján egyértelmű: a Stabilitási és Növekedési Paktum jelenlegi rugalmasságának a bázisán a válság után is meg kívánják tartani az EU hitelfelvételi képességét. Ezzel viszont az EB már önálló szereplővé válik a tőkepiacon, a közösen vállalt és behajtható adóssággal, valamint a Brüsszelből érkező pénzügyi támogatással az európai központ és a nemzetállamok közötti erőviszonyok egyértelműen eltolódnak (*Mehr Fortschritt wagen*, 2021. 4469–4489. sor). A pénzügyi változások nyomán ugyanis erősödhet az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF), az Európai Ügyészség (EPPO) és az Európai Számvevőszék (ECA) szerepe is.

Konklúziók

A fentiek alapján talán elmondhatjuk, hogy az utóbbi hónapok fejleményei egy irányba mutatnak: az aacheni szerződésben kijelölt merkei örökség továbbra is egybevág a francia politika jelenlegi elképzeléseivel és önértékelésével. A közelgő francia választások fényében is kijelenthető, hogy a nagyhatalmi státusz – a „kemény tényezőkön” túl – új, látványos, víziószerű narratívákkal is kivívható, ha azok mögé az európai tömegeket fel lehet sorakoztatni.

Macron elnök egy dinamikus, vállalkozó szellemű Franciaországot lát maga előtt, amely a nemzeti gondolatot abban leli meg, hogy az Európai Unió vezérnemzetévé válik, és így azt a multipoláris világrend egyik megkerülhetetlen és kimagasló gazdasági-szellemi hatalmává emeli (Tiersky, 2017, 88–89. o.). Egyértelmű, hogy a francia hatalmi ambíciókkal összefüggő államreform és az európai közösség megreformálása Macron elnök számára egyazon érme két oldalát jelenti. Meggyőződése, hogy a mélyülő európai integráció a francia nemzeti

érdekeket is szolgálja, hiszen számos alapvető kihívás már csak közösségi szinten kezelhető. Ehhez a liberális témakörök nagy részét is hasznosítja: a demokrácia, a piacgazdaság, a jogállamiság és a felvilágosodásban gyökerező technológiai optimizmus mind elengedhetetlen az EU sikere szempontjából. Ezt egészíti ki a De Gaulle-féle *grandeur* és a Mitterrand idejéből ismert, francia vezetésű Európa helyreállításának a víziója, amely a civilizatorikus öntudat legmagasabb szintjét jelöli ki, és egyben pragmatikus ellenpólust jelent a francia radikális jobboldal nacionalista, EU-kritikus és antiliberális programjával szemben (Gheciu, 2019). Macron mindezzel nemcsak a pragmatista programját tudja népszerűsíteni, de egyben kiveheti a radikális jobboldal kezéből Franciaország „nagy tételének” a programját is. (Donald Trump elnök nyomán Le Pen többször is használta a „*Make France great again*” frázist [*The Times*, 2017].)

Macron terve más előjelekkel és más szándékokkal, de találkozik az új német politikai vezetés Európa-politikájával, amely a kiadott kormányprogramban egyértelműen állást foglalt a föderatív elmozdulás mellett. Ahogy a történelmi Elysée-szerződés esetében teljesen más prekonceptiók vezették a feleket a megegyezés és az együttműködés erősítése felé, úgy a különböző utak most is egy irányba konvergálnak, és az európai központi szint erősítését vetítik előre.

Visszatérve a kiinduló gondolatunkhoz, jól látható, hogy a realista felfogás szerint a német-francia javaslatok és együttműködés mindkét ország számára pozícióemelkedést, az európai központnak pedig hatalomgyarapodást hoznak. A liberális elmélet hívei számára viszont egyértelmű: „Európát” is a politikusok elképzelései hozzák létre, és új nemzetek feletti konstrukcióként új cselekvési területekre irányítják azt.

Irodalomjegyzék

- Albertazzi, Daniele és Vampa, Davide (szerk.) (2021). *Populism and New Patterns of Political Competition in Western Europe*. London: Routledge.
- Auswärtiges Amt (2020). How Germany Is Helping Europe in the Covid-19 Crisis. A letöltés ideje: 2021. február 12. <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/europe/maas-corona-europe/2328352>.

- Balázs Gábor (2009). Egy francia jelenség: a gaulle-izmus. *Beszélő*, 14(5), 18–36.
- Banchoff, Thomas (1998). Germany's European Policy: A Constructivist Perspective. CES Germany & Europe Working Papers, No. 08.1. *University of Pittsburgh*. A letöltés ideje: 2021. január 10. <http://aei.pitt.edu/63650/>.
- Beaune, Clément (2020): L'Europe, par-delà le COVID-19. In: *Politique étrangère*, 85(3), 9–29. A letöltés ideje: 2021. április 11. www.ifri.org/fr/publications/politique-etrangere/articles-de-politique-etrangere/leurope-dela-covid-19.
- Bremner, Charles (2017). Only I Can Make France Great Again, Says Le Pen. *The Times*. A letöltés dátuma: 2021. február 15. <https://www.thetimes.co.uk/article/only-i-can-make-france-great-again-says-le-pen-0grpnbh9>.
- Calliess, Christian (2004). Europa als Wertegemeinschaft – Integration und Identität durch europäisches Verfassungsrecht? *JuristenZeitung*, 59(21), 1033–1045.
- Cianetti, Licia, Dawson, James és Hanley, Sean (2018). Rethinking “Democratic Backsliding” in Central and Eastern Europe. Looking Beyond Hungary and Poland. *East European Politics*, 34(3), 243–256. A letöltés ideje: 2022. január 17. <https://doi.org/10.1080/21599165.2018.1491401>.
- Cole, Alistair Mark (2001). *Franco-German Relations. Political Dynamics of the EU*. Harlow: Longman.
- Defrance, Corine és Pfeil, Ulrich (szerk.) (2016). *Der Élysée-Vertrag und die deutsch-französischen Beziehungen 1945 – 1963 – 2003*. Berlin, Boston: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.
- Die Zeit* (2019). Früher haben Sie SPD gewählt – warum heute nicht mehr? A letöltés ideje: 2021. február 12. <https://www.zeit.de/politik/2019-05/sozialdemokraten-spd-wahlergebnisse-absturz-waehler>.
- Diószegi István (1994). *A hatalmi politika másfél évszázada*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- Duhamel, Olivier (2018). Macron ou l'illusion de la république gaullienne. *Pouvoirs*, 166(3), 5–12. A letöltés ideje: 2021. november 15. <https://www.cairn.info/revue-pouvoirs-2018-3-page-5.htm>.
- Dungan, Nicholas (2019). The New Treaty of Aachen: More Than Just A Symbol? *Atlantic Council*. A letöltés ideje: 2021. március 11. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/france-germany-treaty-of-aachen/>.

- EU2020.de* (2020). Promoting A Vibrant Civil Society and Social Cohesion. A letöltés ideje: 2021. április 11. <https://www.eu2020.de/eu2020-en/civil-society-conferende-on-the-future-of-europe/2360192>.
- Euractiv* (2019). Macron Proposes Replacement Commissioner Candidate. *Euractiv*. A letöltés ideje: 2020. november 28. <https://www.euractiv.com/section/future-eu/news/macron-proposes-replacement-commissioner-candidate/>.
- European Commission* (2020). Recovery and Resilience Facility. A letöltés ideje: 2021. április 22. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en.
- Fehér Zoltán (2020). Realpolitik & Cooperation in the Age of COVID-19. How Can the World Escape Captivity? *Global Security Review*. A letöltés ideje: 2020. november 21. <https://globalsecurityreview.com/realpolitik-cooperation-covid-19/>.
- Flandrin, Antoine (2021). Le général de Gaulle, grand inspirateur d’Emmanuel Macron. *Le Monde*. A letöltés ideje: 2021. április 13. https://www.lemonde.fr/idees/article/2021/01/08/le-general-de-gaulle-grand-inspirateur-d-emmanuel-macron_6065561_3232.html.
- Fukuyama, Francis (1989). The End of History? *The National Interest*, 16, 3–18.
- Fukuyama, Francis (2018). *Identity – The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus & Giroux.
- Gaskarth, Jamie és Oppermann, Kai (2019). Clashing Traditions: German Foreign Policy in a New Era. *International Studies Perspectives*. A letöltés ideje: 2021. november 20. <https://academic.oup.com/isp/advance-article/doi/10.1093/isp/ekz017/5581524>.
- Gazdag Ferenc (2019). Milyen hatalom Franciaország a 21. század elején? In Gazdag Ferenc (szerk.), *Franciaország a 21. század elején* (9–42. o.).
- Gheciu, Alexandra (2019). Remembering France’s Glory, Securing Europe in the Age of Trump. *European Journal of International Security*, 4(3), 1–20.
- Gordon, Philip H. (1995). *France, Germany and the Western Alliance*. Oxford: Westview Press.
- Haas, Ernst B. (1964). *Beyond the Nation State. Functionalism and International Organization*. Stanford: Stanford University Press.
- Havertz, Ralf (2021). *Radical Right Populism in Germany. AfD, Pegida, and the Identitarian Movement*. London: Routledge.
- Hettyey András (2018). Merkel után, AKK előtt: A CDU útkeresése. *SVKK Nézőpontok*, (4). 1–6.

- Kappel Robert (2014). Global Power Shifts and Germany's New Foreign Policy Agenda. *Strategic Analysis*, 38(3), 341–352.
- Kempin, Ronja és Tokarski, Pawel (2017). Frankreich „in Bewegung“: Präsident Emmanuel Macron – Hoffnungsträger und schwieriger Partner für Deutschland. *SWP-Aktuell*, 34. A letöltés ideje: 2021. január 21. <https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/52136>.
- Krotz, Ulrich és Schild, Joachim (2018). Back to the Future? Franco-German Bilateralism in Europe's Post-Brexit Union. *Journal of European Public Policy*, 25(8), 1174–1193.
- Lay, Franziska és Nix, Sebastian (szerk.) (2007). *Erbfeinde – Erbfreunde. Die deutsch-französischen Beziehungen zwischen 1870 und 1945 im Spiegel zeitgenössischer Literatur. Eine Ausstellung des Deutsch-Französischen Instituts*. Ludwigsburg: Deutsch-Französisches Institut.
- Mandry, Christof (2009). *Europa als Wertegemeinschaft: Eine theologisch-ethische Studie zum politischen Selbstverständnis der Europäischen Union*. Baden-Baden: Nomos.
- Marschall, Christoph von (2019). Krise in SPD und Union – Deutschland braucht schnell eine neue Regierung. *Der Tagesspiegel*. A letöltés ideje: 2021. november 15. <https://www.tagesspiegel.de/politik/krise-in-spd-und-union-deutschland-braucht-schnell-eine-neue-regierung/24414200.html>.
- Maurice, Paul (2020). Coronavirus – la solidarité franco-allemande à l'épreuve. *Editoriaux de l'Ifri*. A letöltés ideje: 2021. november 15. https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/coronavirus_solidarite_franco_allemande_maurice_2020.pdf.
- McCarthy, Patrick (szerk.) (1993). *France-Germany, 1983-1993: The Struggle to Cooperate*. Basingstoke: Macmillan.
- Mearsheimer, John J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. Updated edition. New York: W. W. Norton & Company.
- Mehr Fortschritt wagen* (2021). Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Koalitionsvertrag 2021–2025 zwischen der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands (SPD), BÜNDNIS 90 / DIE GRÜNEN und den Freien Demokraten (FDP). A letöltés ideje: 2021. november 28. <https://dynamic.faz.net/download/2021/Koalitionsvertrag2021-2025.pdf>.
- Ministère de l'Europe et des affaires étrangères* (2020). European Union – French-German Initiative for the European Recovery from the Coronavirus Crisis (Paris, 18 May 2020). A letöltés ideje: 2021. február 15.

<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/coronavirus-advice-for-foreign-nationals-in-france/coronavirus-statements/article/european-union-french-german-initiative-for-the-european-recovery-from-the>.

- Nourry, Chrystelle (2012). Political Legitimation of the Union: the Core of Franco-German Relationship. *L'Europe en Formation*. 366(4), 85–100. A letöltés ideje: 2022. január 18. <https://doi.org/10.3917/eufor.366.0085>.
- Pedersen, Thomas (1998). *Germany, France and the Integration of Europe: A Realist Interpretation*. London: Pinter.
- Petter, Dirk (2014). *Auf dem Weg zur Normalität: Konflikt und Verständigung in den deutsch-französischen Beziehungen der 1970er Jahre*. Oldenbourg: De Gruyter.
- Rieker, Pernille (2017). *French Foreign Policy in a Changing World. Practising Grandeur*. London: Palgrave Macmillan.
- Robinson, William I. (2011). Globalization and the Sociology of Immanuel Wallerstein: A Critical Appraisal. *International Sociology*. 26(6), 723–745. A letöltés ideje: 2022. január 18. <https://doi.org/10.1177/0268580910393372>.
- Rosamond, Ben (2000). *Theories of European Union Integration*. Basingstoke: Macmillan.
- Simon, Edouard (2020). *Die deutsch-französischen Beziehungen. Eine Wiederbelebung in schwierigen Zeiten*. Paris: Friedrich Ebert Stiftung.
- Streeck, Wolfgang (2018). Europe Under Merkel IV: Balance of Impotence. *American Affairs*. 2(2), 162–192.
- Tiersky, Ronald (2017). Macron's World. How the New President Is Remaking France. *Foreign Affairs*, 97(1), 87–96.
- Waltz, Kenneth N. (2010). *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press Inc.
- Webber, Douglas (szerk.) (1999). *The Franco-German relationship in the European Union*. London: Routledge.
- Zachar Péter Krisztián (2018). From "Grandeur" to "Sécurité" and "a Special Relationship". *Prague Papers on the History of International Relations*, (2), 112–135.
- Zachar Péter Krisztián (2019). A Macron-faktor: új lendület az európai integráció elmélyítésére. In Fenyvesi Ottó (szerk.), *Történettudomány – Művészet – Pedagógia. Köszöntő kötet Szabó Péter, a Kodolányi János Egyetem rektora tiszteletére a hatvanadik születésnapja alkalmából* (91–100. o.).
- Ziebura, Gilbert (1997). *Die deutsch-französischen Beziehungen seit 1945. Mythen und Realitäten*. Überarbeitete und aktualisierte Neuauflage. Stuttgart: Neske, Klett-Cotta.